

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา
เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง
ทะเบียนเลขที่ สช 62100129

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียนบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง คำขอเลขที่ 57100105 ทะเบียนเลขที่ สช 62100129 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแบบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันถัดวันของขึ้นทะเบียน 23 กรกฎาคม 2557

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. 2562

๒๘๑

(นายกศพด ทั้งสุบรร)
อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งปลูกสร้าง

ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง

(1) เลขที่คำขอ	57100105	ทะเบียนเลขที่	สช 62100129
(2) วันที่ยื่นคำขอ	23 กรกฎาคม 2557	วันที่ขึ้นทะเบียน	23 กรกฎาคม 2557
(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน	กรมหมื่นไหเม ที่อยู่ เลขที่ 2175 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตดุจักร กรุงเทพมหานคร 10900		
(4) รายการสินค้า	ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง		
(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า			

คำนิยาม

ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง (**Pha Mai Kep Ban Mueangluang**) หมายถึง ผ้าไหมที่มีด้วยกีกหอ ผ้าแบบพื้นบ้านให้เกิดลวดลายจากผ้า เรียกว่าลายลูกแก้ว ย้อมสีดำด้วยผลมะเกลือ อบด้วยสมุนไพรทำให้ ผ้าไหมมีกลิ่นหอม และมีการปักลวดลายด้วยเส้นไหมสีสันต่างๆ หรือการปักแซวให้มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ ที่ผลิตในพื้นที่ตำบลเมืองหลวง อำเภอหัวหิน หัวหิน จังหวัดศรีสะเกษ

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทสินค้า

- ผ้าไหมผืน ผ้าไหมที่มีหน้ากว้างไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร
- เสื้อผ้าไหม ผ้าไหมที่มีนำมาตัดเย็บตามรูปแบบและขนาดที่ต้องการและมีการปักลวดลาย บริเวณสาบเสื้อ คอเสื้อ และชายเสื้อ
- สไบผ้าไหม ผ้าไหมที่มีหน้ากว้างไม่น้อยกว่า 30 เซนติเมตร ความยาวไม่น้อยกว่า 180 เซนติเมตร
- ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ กระโปรง ย่าม ผลิตตามขนาด และรูปแบบที่ต้องการ และมีการปักลวดลาย

(2) ลักษณะทางกายภาพ

ผ้าไหมที่มีด้วยกีกหอ ผ้าแบบพื้นบ้าน โดยใช้ฟิล 4 – 5 ตะกอ เส้นพุ่งจะเป็นเส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน หรือเส้นไหมพันธุ์ลูกผสมที่ผลิตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เส้นยืนจะเป็นเส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน พันธุ์ลูกผสม หรือเส้นไหมอุดสาหกรรม หอให้เกิดลวดลายจากผ้าลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเล็กใหญ่ซ้อนกันเป็นจุดๆ กระจายทั้งผืนผ้าหรือลายลูกแก้ว ย้อมสีดำด้วยผลมะเกลือ หลังการย้อมอบด้วยสมุนไพรให้มีกลิ่นหอม และมีการปักลวดลายด้วยเส้นไหมสีสันต่างๆ หรือการปักแซว

กระบวนการผลิต

รัตถุคิบ

(1) เส้นไหมกรณีผลิตเองในพื้นที่ ต้องเป็นเส้นไหมที่ผลิตในพื้นที่คำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

(1.1) การปลูกหม่อน การดูแลรักษา และการเก็บใบหม่อน ให้ปฏิบัติตามหลักวิชาการที่กรมหม่อนไหม ให้คำแนะนำ

(1.2) การเลี้ยงไหม พันธุ์ไหมที่เลี้ยง เช่น พันธุ์ไทยพื้นบ้าน หรือพันธุ์ไทยปรับปรุง ที่เหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ เป็นต้น โดยให้ใบหม่อนเป็นอาหารและเลี้ยงตามหลักวิชาการเลี้ยงไหมที่ถูกต้องและมีความเหมาะสม กับสภาพพื้นที่

(1.3) การลอกกา瓜ไหม ใช้วัสดุธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่คำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัด ศรีสะเกษ เช่น ต้นผักโขมหมาน เปเลือกนุ่น ต้นกล้วย เดือยดาล ฟางข้าว ทะลายมะพร้าว เป็นต้น โดยนำไปเผาให้เหลือแต่เปลือก แล้วนำไปกรองผ่านผ้าขาวบางก่อนนำน้ำด่างไปลอกกา瓜ไหม หรือใช้สารเคมีช่วยในการ ลอกกา瓜ไหม ตามวิธีการที่กรมหม่อนไหมแนะนำ

(2) เส้นไหมกรณีซื้อจากพื้นที่ ต้องเป็นเส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน พันธุ์ไทยลูกผสม ที่ผลิตในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หรือเส้นไหมอุดสาหกรรมที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น

การทอดผ้าไหม

(1) การทอดผ้าไหม ใช้กีกทอดแบบพื้นบ้านโดยใช้ฟืน 4 – 5 ตากอกกำหนดเวลาโดยผ้าบนตะกอ โดย เส้นผุ้งจะเป็นเส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านหรือเส้นไหมพันธุ์ลูกผสมที่ผลิตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เส้นยืนจะเป็น เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน พันธุ์ลูกผสม หรือเส้นไหมอุดสาหกรรม ใช้เชือกดึงตะกอลงล่างโดยวิธีเหยียบสลับ ตะกอให้เส้นยืนแยกออก สามารถทดสอบเส้นผุ้งให้เกิดลายบนผืนผ้าไหม เรียกว่า “ลายลูกแก้ว”

(2) การย้อม

(2.1) นำมะเกลือ มาขอลารวมกับสมุนไพรพื้นถิ่น เช่น ใบตันขัน ใบเล็บครุฑ และรากตันคำเจียก จากนั้นนำมาผสมน้ำสะอาด โดยสังเกตสีของน้ำมะเกลือ ถ้ามีความเหมาะสมจะมีสีขาวขุ่น

(2.2) นำผ้าไหมแซลงในน้ำสะอาดให้ซึมเข้าเนื้อผ้าให้ทั่วถึง แล้วบิดผ้าให้หมวด จากนั้นนำผ้าไหมลง ในป้าย้อมในน้ำมะเกลือ แซทึบไว้ประมาณ 5 นาที แล้วบิดผ้าให้หมวด นำไปปักแเดดโดยวางกับพื้นเพื่อให้ผ้า ได้รับความร้อนทั่วถึงทั้งผืน และสีที่ผ่านการย้อมจะมีความสม่ำเสมอ เมื่อผ้าไหมแห้งแล้ว ให้นำไปป้าย้อมข้าตาม กระบวนการข้างดัน (หากในช่วงที่ไม่มีแดด ให้ใช้วิธีการนำผ้าไหมไปด้มในน้ำมะเกลือแทนการปักแเดด) เมื่อ ผ้าไหมที่ย้อมนั้นมีความแข็ง ให้นำไปหมักโคลน และล้างโคลนออก เมื่อเห็นว่าผ้าดำได้ที่แล้วนำผ้าไปด้มในน้ำ มะเกลือที่เดือดแล้วประมาณ 5 นาที เพื่อให้สีย้อมมีความคงทนมากขึ้น นำผ้าขึ้นตากแเดดให้แห้ง จากนั้น นำไปล้างด้วยน้ำให้สะอาด โดยสังเกตว่าที่ใช้ล้างผ้าไหมจะมีความใส แล้วจึงนำผ้าไหมที่ได้ไปอบสมุนไพร เพื่อให้มีกลิ่นหอมต่อไป

(2.3) ผ้าไหมที่มีสีดำสนิททั่วทั้งผืนแล้ว ให้นำผ้าไหมไปด้มในน้ำมะเกลือที่ผสมสมุนไพรพื้นถิ่นที่ เดือด ใช้เวลาประมาณ 5 – 10 นาที เพื่อให้สีย้อมมีความคงทน และนำไปปักแเดดให้แห้ง จากนั้นนำไปล้าง ด้วยน้ำให้สะอาด จนกระทั่งน้ำที่ล้างผ้าไหมมีความใส บิดผ้าไหมให้หมวดแล้วนำไปปักแเดดให้แห้ง เพื่อนำไป ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวงหรือทำการอบสมุนไพรเพิ่มความหอมต่อไป

(3) การอบผ้าไหม

(3.1) นำสมุนไพร ได้แก่ สูกหนามครองสูกที่ผ่านการคั่วจนหอม ว่านเปราะหอม ขมิ้น มาขอกลรวมกันให้ละเอียด แล้วนำมาผสมกับเครื่องอบสมุนไพร เช่น ใบเล็บครุฑ รากแฟกหอม กระган เป็นต้น คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วนำส่วนผสมทั้งหมดมาห่อตัวไว้ดอง จากนั้นนำไปนึ่งในหวดนึงข้าวเหนียว โดยใช้ไฟปานกลาง เมื่อไห้เริ่มเดือด นำผ้าไหมเข้าไปอบประมาณ 1 ชั่วโมง จากนั้นเอาผ้าที่อบออกจากหวดนึงมาตากให้แห้ง

(3.2) สมุนไพรที่ผ่านการนึ่งแล้วนำมาตากให้แห้ง นำไปเก็บในภาชนะมิดชิด พร้อมกับ ผ้าไหมที่อบสมุนไพรแล้วไว้ด้วยกัน เพื่อเพิ่มความหอมของสมุนไพร

(4) การตัดเสื้อผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง

(4.1) ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวงที่จะนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าไหมจะต้องนำมาตัดเย็บตามรูปแบบ และขนาดที่ต้องการ จากนั้นนำเสื้อผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวงมาปักลดลายบริเวณสาบเสื้อ คอเสื้อ และชายเสื้อด้วยเส้นไหมสีสันต่างๆ หรือเรียกว่าการปักแซ

(4.2) การปักลดลายหรือการปักแซ เป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากการนำผ้าไหมมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า โดยเส้นไหมที่นำมาปักแซจะเลือกใช้เส้นไหมที่มีสีสันสดใส สวยงาม เช่น สีแดง สีเหลือง สีขาว หรือสีเขียว เพราะเมื่อนำมาปักบนเสื้อสีดำจะทำให้เสื้อมีความโดดเด่นสวยงามมากยิ่งขึ้น

การบรรจุหีบห่อ

(1) รายละเอียดบนฉลาก/หีบห่อ ให้ประกอบด้วยคำว่า “ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง” และ/หรือ “Pha Mai Kep Ban Mueangluang”

(2) ระบุวันเดือนปีที่ผลิต

(3) ให้ระบุชื่อผู้ผลิตและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านเมืองหลวงดังกล่าวอยู่ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทันทัน จังหวัดศรีสะเกษ ระหว่างละติจูด 15 องศา 01 ลิปดา 22.8 ฟิลิปดา เหนือ ลองจิจูด 104 องศา 03 ลิปดา 55.0 ฟิลิปดา ตะวันออก เป็นที่ราบสูง ลักษณะดินร่วนปนทราย และดินบางส่วนเป็นดินร่วนและดินเหนียวที่ดั้งของบ้านเมืองหลวงจะมีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ หนองน้ำหนองลิنجี้ หนองราชawayao หนองระหว่าง หนองตาทอง หนองเก่าเมืองหลวง สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ มีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและค่อนข้างหนาวจัดในฤดูหนาว ส่วนฤดูฝนจะมีฝนตกหนักในเดือนกันยายน โดยมักจะตกหนักในพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด ส่วนพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดจะมีปริมาณฝนตกล្អอย และไม่ค่อยสม่ำเสมอ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 – 28 องศาเซลเซียส ด้วยลักษณะสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์และมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมในการผลิตผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง สภาพดินเหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของต้นมะเกลือตามธรรมชาติ และมีสภาพดินโคลนที่มีอยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติมีความเหมาะสมต่อการซ้ายติดสี ทำให้ผ้าที่ผลิตได้มีสีดำสนิท

ประวัติความเป็นมา

"บ้านเมืองหลวง" เป็นหมู่บ้านเก่าแก่กว่า 200 ปี และต่อมาตั้งเป็นอำเภอหัวหิน ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง เริ่มจากชาวบ้านได้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม แล้วนำเส้นไหมไปลอกกาวและห่อเป็นผืนผ้า กีดจุดลายผ้าท่อนเดียวจากลายแกะสลักหรือระฆังในหมู่บ้านซึ่งมีรูปร่างเป็นช่องลายลูกแก้วในปัจจุบัน เรียกว่า "ผ้าเหียง" หรือ "ผ้าเก็บ" หรือ "ผ้าลายลูกแก้ว" มีลักษณะเป็นผ้าผืนสีธรรมชาติเป็นสีขาวอมเหลือง ผู้หอเกรงว่าผ้าดังกล่าวจะสกปรกเนื่องจากเป็นสีขาวอมเหลือง และการใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านนั้นมีกิจกรรมการทำงานที่หลากหลายซึ่งอาจจะทำให้ผ้าเปื้อนหรือสกปรกได้ง่าย จึงหาวิธีดัดคันน้ำเอวสุดธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ด่างๆ มาใช้ย้อม แต่เนื่องจากพื้นที่บ้านเมืองหลวงนั้นมีดินมะเกลือที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้มีการนำผลมะเกลือมาลองย้อมผ้าสับกับการตากแดดและหมักด้วยโคลน โดยทำสับกันหลายๆ ครั้ง จนผ้าไหมเปลี่ยนเป็นสีดำสนิท และผ้าไหมที่ผ่านการย้อมด้วยมะเกลือจะมีความหนา เนียนยว และทนทาน จากนั้นได้นำมาอบด้วยสมุนไพรในห้องถังเพื่อทำให้ผ้ามีกลิ่นดีดหอมท่อนนาน จึงมีชื่อเรียกผ้าไหมชนิดนี้ตามแหล่งกำเนิดว่า "ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง" ซึ่งนิยมนำมาตัดเย็บเป็นแบบเสื้อผ้าบ้านของชนเผ่าส่วนใหญ่มีการเย็บและปักตกแต่งให้มีความสวยงาม ด้วยไหมปักสีสันและลวดลายต่างๆ เรียกการปักนั้นว่า "การแซว" เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมา

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตการผลิตผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลเมืองหลวง อำเภอหัวหิน จังหวัดศรีสะเกษ รายละเอียดตามแน่นี้

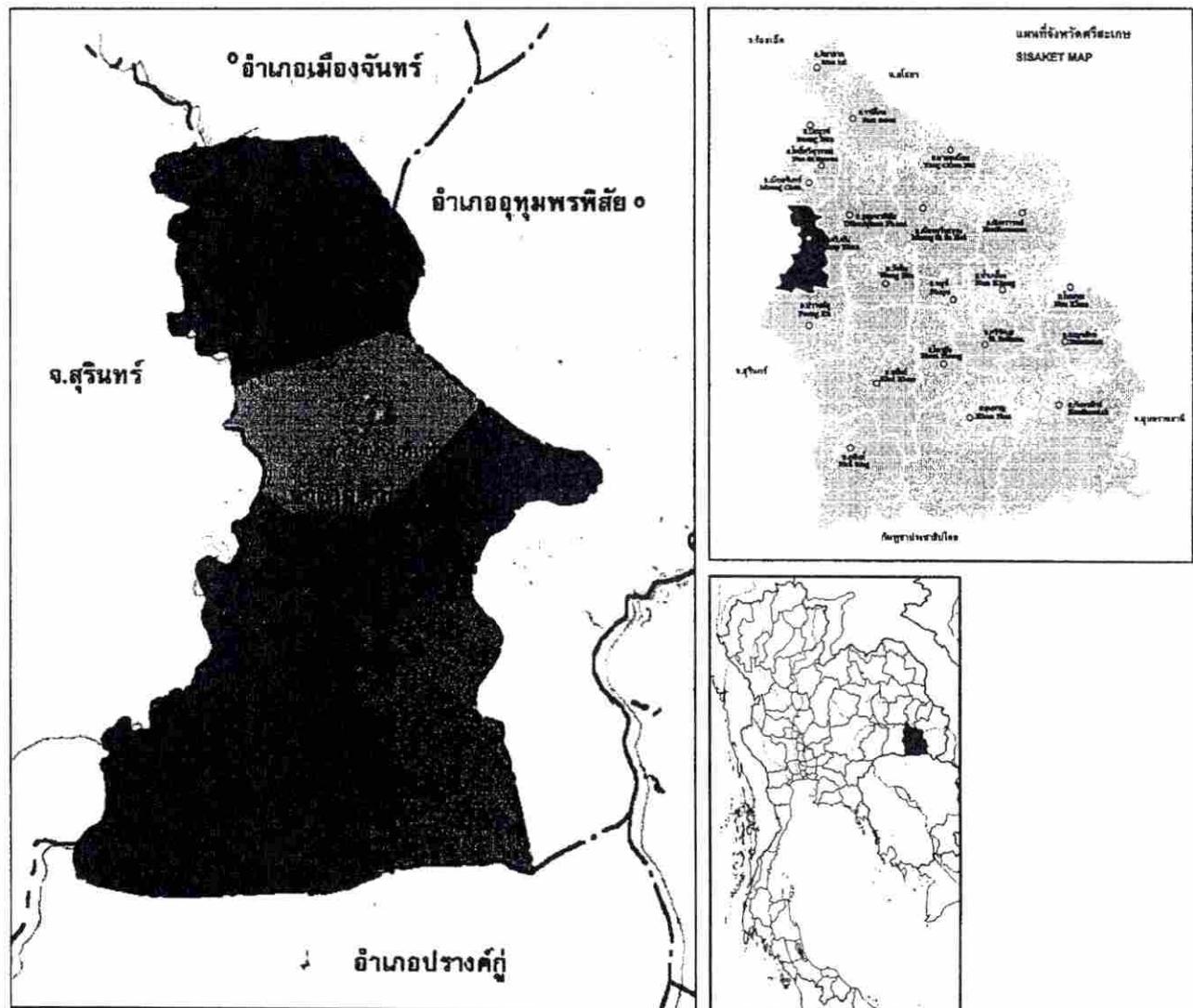
(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวงต้องผลิตในเบ็ดพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิต รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุม ทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด
- (2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้ประกอบการสินค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนจะต้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ ผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง

ขอบเขตการผลิตผ้าไหมเก็บบ้านเมืองหลวง ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลเมืองหลวง อําเภอหัวยทับทัน
จังหวัดศรีสะเกษ